

היסטוריה

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

יש לענות על שאלה אחת מכל פרק.

פרק ראשון	–	מלחמת העולם השנייה והשואה	–	(50x1)	–	50 נקודות
פרק שני	–	סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל	–	(50x1)	–	50 נקודות
			סך הכול			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא **מלחמת העולם השנייה והשואה** וספר הלימוד שאושר

בנושא **סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל**.

בספרים יכולים להיות תקופות או נושאים שסומנו באמצעות מדבקות (סימניות)

הבולטות מן הספר, וכן קטעים שסומנו באמצעות מדגש (מרקד) או עיפרון, אך אין

להשתמש בספרים שבהם הערות בכתב.

2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".

שימו לב: בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם ההוצאה לאור

ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם ההוצאה לאור ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.

פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (50 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–3.

1. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם, "הסדר החדש"

- א. – הטרור שימש אמצעי (תחום פעולה) חשוב בתהליך המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם. נמקו טענה זו.
– הציגו אמצעי חשוב נוסף שסייע בתהליך המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם.
נמקו באמצעות דוגמה ובאמצעות מקור מספר הלימוד מדוע גם הוא היה חשוב למימוש תהליך זה.
(25 נקודות)
- ב. – בנספח לשאלה זו מוצגת כרזה שהוצגה לחיילים גרמנים ב"יום הגיבור הלאומי" בחודש מרץ 1943.
– הסבירו כיצד באות לידי ביטוי בכרזה שתיים ממטרות "הסדר החדש" שהנאצים שאפו להגשים באירופה.
– על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע היה חשוב למשטר הנאצי לחזור ולהדגיש מטרות אלה בשלב הזה של המלחמה.
(25 נקודות)

2. מלחמת העולם השנייה והיהודים בשטחי הכיבוש

- א. – הסבירו כיצד השפיעו שניים מן המהלכים הצבאיים שהתרחשו מפרוץ המלחמה עד סוף שנת 1941 על המדיניות של הנאצים כלפי היהודים בשטחי הכיבוש. (22 נקודות)
- ב. – לפניכם שני מקורות (1–2) העוסקים בדרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".

מקור 1 – נאום של אפרים ברש – יושב ראש היודנראט בגטו ביאליסטוק בחורף 1942–1943 (על פי עדות של חייקה גרוסמן)

יהודים, בקושי עלה לי [הצלחתי] להציל את הגטו מן הפורענות שבאה על אחינו בני ישראל בעיירות הסמוכות. עמדה לנו עבודתנו המוצלחת והפורה. במו ידינו יצרנו מה שיצרנו. ראו את בתי החרושת, את החיים המסודרים והמאורגנים. כל אחד עובד וחי. אין מתים אצלנו ברעב, כבמקומות אחרים. ביוזמתנו ובמרצנו יצרנו יש מאין, והוא שעמד לנו בתקופת המלחמה הקשה. אך יש בינינו הקוראים לביטול המלאכה... נאמר להם: אספו ידכם מן הגטו [הניחו לגטו]. רצונכם להילחם בגרמנים - הילחמו לכם בכל מקום שתרצו אך לא בגטו. צאו מן הגטו, לבל [שלא] נישא כולנו באחריותכם.

אנו [אחראים] לכל עשרות אלפי יושבי הגטו, ואילו אתם - עלילות גבורה ברצונכם לחולל? ... עשו הישר בעיניכם אך אין זה מענייננו. אספו ידכם מבתי החרושת שהקימונו בזיעת אפינו, שבהם כל תקוותינו וישועתנו. העיקר - להחזיק מעמד ולא להתפתות לשום פְּרֻבֹּקְצָה [התגרות]. אם ננהג כן, אולי נצא בשלום, אולי ניוושע.

(א' כרמון, השואה, ב', המרכז לתוכניות לימודים, תשמ"א, עמ' 151–152)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

מקור 2 – כרוז ששלח ארגון פפ"א – ארגון מחתרת יהודי שפעל בוויילנה, באפריל 1942

לכל היהודים תחת הכיבוש הנאצי

גורלם של כל היהודים תחת הכיבוש ההיטלראי הוא הכחדה כללית, על אף האינטרס הכלכלי.

אחים, קרעו את האשליה מעליכם. אותנו לא יציל הצורך הכלכלי [של הגרמנים]. זנחו את אמונת השווא שאת ארבעים אלף היהודים בגטו ביאליסטוק ואת מחצית המיליון בוורשה, לא ישמידו הגרמנים מתוך אינטרס כלכלי. השמדת היהודים היא מבצע מרכזי ולא תלויה בשלטונות המקומיים. ...ההשמדה היא תהליך שיטתי, אשר במוקדם ובמאוחר יפגע בכול [בכל היהודים]. ...במקום שבו קיים יישוב יהודי תחת שלטונו של היטלר - יקום פונאר*!

יהודים התארגנו! תפשו בנשק!

יהודים - להגנה!

מפקדת ארגון פפ"א בגטו וילנה

(מעובד על פי ר' קורצ'אק, **להבות באפר**, מורשת [בית עדות על שם מרדכי אנילביץ] וספריית הפועלים, הקיבוץ הארצי, 1965, עמ' 368)

* פונאר – מקום שבו רצחו הנאצים כ-70 אלף יהודים.

– מהי העמדה שבאה לידי ביטוי בכל אחד מן המקורות (1–2) בנוגע לדרך ההתמודדות הרצויה, ומה הם הנימוקים להצדקתה?

– הסבירו סיבה אחת להבדל בין המקורות. בתשובתכם התייחסו לאחד ממאפייני המקור האלה: זהות הדובר, מטרת המקור.

(28 נקודות)

3. מדיניות הנאצים כלפי היהודים ודרכי ההתנגדות של היהודים

- א. – הציגו את המאפיינים של היהודי על פי הדימוי שלו באידאולוגיה הנאצית.
- הסבירו מדוע על אף דמוי זה, היה גורל היהודים בארצות צפון אפריקה שונה מגורל היהודים באזורי הכיבוש הנאצי באירופה בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי".
- (24 נקודות)
- ב. לפניכם מקור ובו קטע מעדותו של אברהם פיינשטיין, שהיה פרטיזן ולאחר מכן חייל בצבא ברית המועצות בזמן מלחמת העולם השנייה.

כשחזרנו מהסיוור ניגשתי למפקד [הפרטיזנים] ואמרתי לו: "עד כאן, אני רוצה לברוח יותר, אלא להישאר ולהילחם. אני מבין כי הצבא הרוסי מתחיל לשחרר עתה את אזור יאנוב*, עיר הולדתי. אני מעוניין לעזור להם, כיוון שאת האזור הזה אני מכיר כהלכה".

...אני וחבריי גויסנו במקום [לצבא הרוסי]. נשלחנו לטירונות במחנה האימונים שבסרגה. ניגשנו למפקד המחנה וביקשנו שירכיב כיתת לוחמים יאנובאים [מן העיר יאנוב]. המפקד נענה לבקשתנו, ומכאן ואילך היינו לכיתת לוחמים מעיר הולדתי. ציידו אותנו בשני תת־מקלעים וברובים במרץ 1944, ולאחר שבועיים של אימונים קשים קיבלנו מדים ונשלחנו לחזית הגרמנית.

...היה זה ינואר 1945, והחזית עברה למערב מחוץ לתחומי רוסיה. הצבא הרוסי התקדם בצעדי ענק לעבר גרמניה. ברכבת הייתי היהודי היחיד בין אלפי גויים. לפתע שמעתי את אחד החיילים השיכורים שר שיר שחלק ממילותיו היו: "הכה ביהודים, והצל את רוסיה". השיר העציב אותי מאוד. אחרי כל מה שעבר עליי נסעתי עם עוד אלפי אנשים לנקום בגרמנים על הדברים הנוראים שעוללו ליהודים ולאירופה כולה, והינה גם כאן אני זר השנוא על הכול.

...במהלך האימון היינו צריכים לעבור נהר שעומק מימיו הגיע עד צווארינו. המפקד הורה לי לחצות ראשון, ואני, ששמחתי על ההזדמנות להוכיח את עצמי, צעדתי בתוך המים, המחלקה הלכה בעקבותיי, ונמלאתי גאווה – הינה יהודי קטן המוביל אחריו מחלקה של גויים.

(מעובד על פי א' פיינשטיין, **מסע חיים 1990–1924**, [הוצאה עצמית], 1991, עמ' 35, 43)

* עיירה במזרח פולין שנכבשה על ידי הגרמנים בשנת 1941.

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור שניים מן המניעים של לוחמים יהודים להצטרף לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה וקושי אחד שעימו התמודדו לוחמים אלה.
- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא דרך התנגדות נוספת (שלא הוזכרה בקטע) של היהודים למשטר הנאצי בשנים 1939–1945.
- (26 נקודות)

פרק שני – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (50 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 4–7.

4. תהליך הדה־קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

א. קונגו שבאפריקה הייתה מושבה של בֶּלְגִ'ה. ב־30 ביוני 1960 היא זכתה בעצמאות. לפניכם שני נאומים שנישאו בטקס הכרזת העצמאות של קונגו.

מקור 1 – מתוך נאומו של מלך בֶּלְגִ'ה בודואן

עצמאות קונגו היא התוצר הסופי של המשימה שהחל בה המלך ליאופולד השני, האישיות יוצאת הדופן, משימה שעיימה הוא התמודד בנחישות אמיצה. ...במשך 80 שנה שלחה בֶּלְגִ'ה את טובי בניה למדינתכם... כשיצא המלך ליאופולד השני למשימה גדולה והיסטורית זו, הוא לא הגיע אליכם ככובש, אלא כציוויליזטור [מביא תרבות]... קונגו קיבלה מסילות רכבת... נבנו בה בתי חולים מצוידים היטב... החקלאות שופרה ונעשתה מודרנית. ערים גדולות נבנו. התנועה הגדולה לעצמאות... מצאה את ההבנה הגדולה ביותר בקרב פקידי ממשלת בֶּלְגִ'ה... לנוכח הרצון המאוחד של אוכלוסיותיכם בעצמאות, לא היססנו להעניק לכם אותה. תפקידכם כעת, רבותי, הוא להוכיח שצדקנו כשנתנו בכם אמון.

(מתורגם על פי Congoese Independence speech by King Baudouin on June 30, 1960, Wikisource)

מקור 2 – מתוך נאומו של פטריס לומומבה*, המנהיג הנבחר של קונגו העצמאית

אף על פי שעצמאות קונגו מוכרזת היום בהסכמה עם בֶּלְגִ'ה... איש מקונגו לא ישכח לעולם שעצמאות זו נרכשה במאבק... שהיה מלווה בדמעות, באש ובדם, אנו גאים עד עמקי נשמתנו במאבק זה, כי הוא היה אצילי וצודק, מאבק הכרחי כדי לשים קץ לעבדות המשפילה שנכפתה עלינו בכוח. ...התנסינו בעבודת פרך בתמורה לשכר שלא אפשר לנו להשביע את רעבוננו, להתלבש כראוי, לחיות במגורים ראויים או לגדל את ילדינו כנפשות יקרות ואהובות. נאלצנו לספוג בוקר, צוהריים וערב לעג, עלבונות ומכות משום שהיינו "כושים". מי יוכל לשכוח שפנו אליו בפנייה "Tu" [פנייה מזלזלת בצרפתית, כמו לילד או לחיה], לא מתוך קרבה, אלא משום שה-"Vous" [פנייה של כבוד] - היה שמור רק לאדם הלבן?

[...]

אך אנו נבחרים העם... אומרים לכם שמעתה והלאה כל זה נגמר. ...הרפובליקה של קונגו הוכרזה, והעתיד של ארצנו האהובה נמצא כעת בידי בניה. ...אנו נשים קץ לדיכוי המחשבה החופשית ונוודא שכל האזרחים ייהנו מזכויות היסוד.

P. Lumumba. **The Truth about a Monstrous Crime of the Colonialists**, Moscow, Foreign (מתורגם ומעובד על פי Languages Publishing House, 1961, pp 44–46 by Marxists Internet Archive)

* פטריס לומומבה היה ממנהיגי תנועת המאבק לשחרור קונגו משלטון בֶּלְגִ'ה.

- על פי מה שלמדתם מהו תהליך הדה־קולוניזציה?
- כיצד כל אחת מן הנואמים מתאר את תהליך הדה־קולוניזציה של קונגו?
- הסבירו סיבה אחת להבדל בין התיאורים בקטעי המקור (1–2). בתשובתכם התייחסו לאחד ממאפייני המקור. (25 נקודות)

- ב. – הסבירו את ההשפעה של תהליך הדה־קולוניזציה על מצב היהודים בארצות האסלאם, והציגו גורם נוסף שהשפיע בתקופה זו על מצב היהודים בארצות אלה.
- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי במקור שבחרתם. (25 נקודות)

5. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים

א. לפניכם מקור ובו קטע משיבה של הכנסת שנערכה בתאריך 30/3/1949. בישיבה דנו במצבם של היהודים בארצות ערב.

ראש הממשלה בן גוריון: אדוני יושב הראש, חברי הכנסת! הדאגה הרבה למצבם של יותר מרבע מיליון יהודים במדינת ערב מונעת אותי עכשיו מלמסור כאן הצהרה מפורטת בעניין זה.

[...]

מצבם של יהודי ערב הוחמר מאז פלשו צבאות ערב לארץ, ויותר מרבע מיליון יהודים נעשו בני ערובה בידי שליטי ערב, אפילו במצרים... נשלחו מאות יהודים למחנות מעצר ובתי מאסר אך ורק בגלל היותם יהודים. הגיעו אלינו ידיעות מחרידות בייחוד על מצב היהודים בעיראק... שמועות סבלם של היהודים בארצות אלה אינן מוגזמות, והסכנה היא חמורה.

[...]

חברת הכנסת פ' אילנית: ...יש שתי דרכים בשביל להילחם על הטבת המצב. אני תומכת בהצעת חבר הכנסת ציזלינג, ולפיה ועדה מיוחדת תדון בהצעות המעשיות להצלה המתאימות למצב. עלינו לחפש כל דרך וכל פרצה להביא את היהודים לארץ. דרושה פעולה יוזמת ונועזת, כדי להגשים את הדרך העיקרית להצלה: עלייה בכל הדרכים.

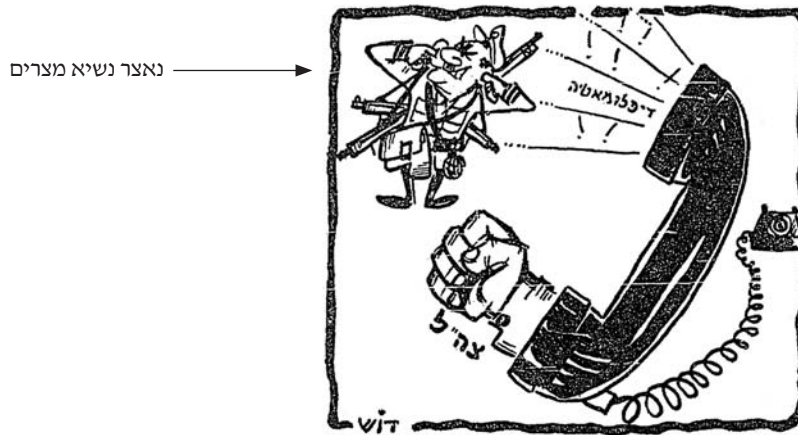
(מעובד על פי "הישיבה התשע-עשרה של הכנסת הראשונה", כ"ט באדר תש"ט, ארכיון הכנסת)

- על פי הקטע, מה היו הנסיבות (תנאים) שהובילו את הכנסת לערוך דיון במצבם של היהודים בארצות ערב, ומהי הקביעה של בן גוריון בנוגע למצב זה?
 - על פי מה שלמדתם, הסבירו את ההשפעה של קביעה זו על מדיניות העלייה שנקטה מדינת ישראל בתקופה זו. בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות.
- (25 נקודות)

ב. קליטת "העלייה הגדולה" במדינת ישראל בשנות החמישים והשישים הייתה הישג יוצא דופן, עם זאת היבטים שונים בתהליך הקליטה עוררו ביקורת. נמקו את שני החלקים של הטענה, בססו כל אחד מן הנימוקים באמצעות עובדות היסטוריות. (25 נקודות)

6. **מלחמת ששת הימים (1967)**

א. לפניכם קריקטורה מאת המאייר קריאל גרדוש (דוש) שפורסמה בעיתון מעריב ב-2 ביוני 1967.

(מעריב, 2 ביוני 1967)

– על פי **מה שלמדתם**, הסבירו מה היו הנסיבות (התנאים) שגרמו לממשלת ישראל להחליט לצאת למלחמה ב-5 ביוני 1967.

– הסבירו כיצד באות לידי ביטוי בקריקטורה שתיים מנסיבות אלה. (25 נקודות)

ב. תוצאות מלחמת ששת הימים יצרו בעיות שונות במהלך הזמן. נמקו טענה זו באמצעות עובדות היסטוריות ובאמצעות מקור **מספר הלימוד**. (25 נקודות)

7. **מלחמת יום הכיפורים (1973)**

א. הציגו את הגורמים שהניעו את מצרים וסוריה לצאת למלחמה נגד ישראל באוקטובר 1973.

– בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד הוא מבטא את אחד מן הגורמים שהצגתם. (25 נקודות)

ב. לפניכם מכתב של אזרח, שפורסם בעיתון "על המשמר" ב-25 בספטמבר 1974, כשנה לאחר מלחמת יום הכיפורים.

יש להניח כי יום הכיפורים ייזכר מעתה והלאה במדינת ישראל, כיום שבו פרצה המלחמה הקשה ביותר בקורותיה של המדינה מאז מלחמת השחרור. ...עם זאת, מסמלת מלחמת יום הכיפורים אולי סיומה של תקופה. עתה ברור, כי הניצחון המזהיר של מלחמת ששת הימים עיוות במידה רבה את הפרופורציות האמיתיות בתוכנו. לאחר המלחמה האחרונה שפקדה אותנו, התברר לרובנו כי איננו "כול יכולים", וכי איננו מסוגלים להתהלך בעולם בהרגשה המלווה יהרהרה...

המלחמה שפרצה לפני שנה, הייתה מלחמה שהעם לא היה מוכן לה. הופתענו מבחינה צבאית, מבחינה מדינית ומבחינה נפשית. ...דווקא משום כך, מן הראוי להדגיש את ההישג הצבאי של מלחמת יום הכיפורים, ואת יכולתו של צה"ל להעביר את המלחמה, על אף נתוני הפתיחה הנחותים יותר, אל זירת ההיערכות של האויב.

(על המשמר, 25 בספטמבר 1974)

– הציגו שתי תובנות (לקחים) ש**מחבר המכתב** מציע ללמוד מן האופן שבו פרצה המלחמה ומתוצאותיה.

– על פי **מה שלמדתם**, בססו תובנות אלה על עובדות היסטוריות. (25 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נספח לשאלה 1 – כרזה

